

Plenum

Onsdag 1.2.2023 kl. 14.00—16.18

6. Underrättelsetillsynsombudsmannens berättelse för år 2021

Berättelse B 13/2022 rd

Utskottets betänkande UndUB 1/2022 rd

Enda behandlingen

Förste vice talman Antti Rinne: Ärende 6 på dagordningen presenteras för enda behandlingen. Till grund för behandlingen ligger underrättelsetillsynsutskottets betänkande UndUB 1/2022 rd. Nu ska riksdagen besluta om ett ställningstagande med anledning av berättelsen. — Jag öppnar debatten. Utskottets ordförande, ledamot Mika Kari, presentationsanförande, varsågod.

Debatt

15.36 Mika Kari sd (esittelypuheenvuoro): Arvoisa herra puhemies! Tiedusteluvalvontavaliokunnassa on valmistunut mietintö tiedusteluvalvontavaltuutetun kertomuksesta vuodelta 2021. Kyseessä on järjestyksessään kolmas tiedusteluvalvontavaltuutetun vuosikertomus. Nyt käsiteltävä mietintö on samalla istuvan tiedusteluvalvontavaliokunnan näillä näkymin viimeinen julkinen mietintö tällä vaalikaudella.

Vuonna 2019 perustettu tiedusteluvalvontavaliokunta on toimintansa ensimmäisellä vaalikaudella kehittänyt valtuutetun kertomuksesta vuosittain antamansa mietinnön kertomusvuonna tiedustelun ohjaus- ja valvontajärjestelmän toimintaa yleisesti käsitteleväksi dokumentiksi. Näin on tälläkin kertaa.

Tiedusteluvalvontavaliokunnan keskeiset huomiot tiedusteluvalvontavaltuutetun kertomuksesta ovat seuraavat:

Valiokunta on saanut sisäministeriöltä ja puolustusministeriöltä selvitykset tiedustelutoiminnalle asetettujen painopisteiden toteutumisesta vuonna 2021. Valiokunta pitää tärkeänä, että ministeriöt kehittävät yhdessä tiedusteluviranomaisten kanssa menetelmiä painopisteiden vaikuttavuuden ja laadullisen arvioinnin parantamiseksi. Valiokunta pyytää ministeriötä antamaan tästä kehitystyöstä selvityksen vuoden 2023 kuluessa. Tiedusteluvalvontavaltuutetun valvontatyö on vähitellen vakiintumassa uomiinsa. Valvontakäyntien suuri määrä ja se, että valtuutettu on osallistunut kaikkiin Helsingin käräjäoikeuden tiedustelumenetelmiä koskeneisiin istuntoihin, kertovat valvonnan kattavuudesta.

Arvoisa herra puhemies! Tiedusteluvalvontavaltuutettu on itsenäinen ja riippumaton laillisuusvalvoja. Tämä asettaa valtuutetun toiminnalle tiettyjä reunaehdoja ja vaatimuksia. Valiokunta kiinnittää huomiota siihen, että tiedusteluvalvontavaltuutetun on tärkeää pitäytyä pitkälle menevän oikeudellisen asiantuntijatuen antamisesta tiedusteluviranomaisille voidakseen uskottavasti arvioida jälkikäteen heidän toimintansa lainmukaisuutta. Valtuu-

Punkt i protokollet PR 159/2022 rd

tetulla tulee lisäksi olla tiedusteluviranomaisista riippumaton oikeudellinen ja tekninen asiantuntemus tiedustelutoiminnan valvomiseksi.

Valtuutetun toiminnan resurssien riittävyttä on arvioitava kokemusten karttuessa ja valvonnan kohteena olevan tiedustelutoiminnan laajentuessa. Erityistä huomiota on kiinnitettävä siihen, että Suomen hakeutuminen Naton jäseneksi on lisännyt ja tulee lisäämään Suomen tiedusteluviranomaisten yhteistyötä Naton kanssa ja sen jäsenmaiden viranomaisien kanssa. Tällä on vaikutuksia tiedusteluvalvontavaltuutetun valvontatehtävien luonteeseen ja määrään. Suojelupoliisin kohdalla on otettava lisäksi huomioon, että valtuutetun tehtävänä on valvoa suojelupoliisin muutakin toimintaa kuin tiedustelua.

Valiokunta kehottaa valtioneuvostoa huolehtimaan tiedustelutoiminnan resurssien riittävydestä, jotta valvonnan tehokkuus ja kattavuus voidaan turvata. Joulukuussa 2022 voimaan astuneella lainmuutoksella mahdollistettava tiedusteluvaltuutetun sijaisjärjestely on tässä prosessissa tärkeä askel.

Myös tuomioistuinlaitoksella tulee olla riittävät voimavarat ja edellytykset hoitaa sille kuuluvat tiedustelumenetelmien käytön oikeudellisen kontrollin tehtävät. Valiokunnan mielestä on hyvä, että Helsingin käräjäoikeus on saanut käyttöönsä asianmukaiset toimitilat tiedustelumenetelmien käyttöä koskevien lupahakemusten käsittelyä varten. Käräjäoikeudelle on turvattava edellytykset hoitaa sille tiedustelulainsäädännön seurauksena syntyneet ympärivuorokautiset päivystystehtävät myös jatkossa.

Valiokunta on ensimmäisen toimintakautensa aikana pannut myönteisenä seikkana merkille tiedusteluviranomaisten sitoutumisen oikeusvaltiolle ominaisen tiedustelukulttuurin kehittämiseen. Tiedustelutoiminnan hyväksyttävyyden ja toimintaan kohdistuvan luottamuksen ylläpitämiseksi on olennaisen tärkeää, että tiedusteluviranomaiset ja niiden henkilöstö pitävät itse yllä lainsäädännön ja perus- ja ihmisoikeuksien kunnioittamiseen perustuvaa tiedustelukulttuuria.

Ja lopuksi, arvoisa herra puhemies, tiedusteluvalvontavaliokunnan puheenjohtajana haluan tässä yhteydessä kiittää valiokunnan varapuheenjohtajaa ja valiokunnan jäseniä sekä valiokuntaneuvosta ja hänen kansliaansa hyvästä yhteistyöstä kuluneen neljän vuoden aikana. Kiitän valiokunnan puolesta myös tiedusteluvalvontavaltuutettua ja muita yhteistyötahoja.

Vallitseva maailmantilanne on osoittanut, että tässä salissa tehtiin tärkeä päätös hyväksyttäessä siviili- ja sotilastiedustelua koskeva lainsäädäntö keväällä 2019. Tiedustelulait ovat vahvistaneet viranomaisten keinoja torjua ja tutkia Suomeen kohdistuvia turvallisuushuolia. Eduskunnan tiedusteluvalvontavaliokunta on paljon vartijana, ja uskon, että tällä vaalikaudella tehty työ antaa hyvän pohjan tiedustelutoiminnan ja sen parlamentaarisen valvonnan mahdollistamiseksi myös jatkossa. — Kiitos.

Ensimmäinen varapuhemies Antti Rinne: Kiitoksia esittelystä. — Edustaja Reijonen, olkaa hyvä.

15.42 Minna Reijonen ps: Kiitos, arvoisa herra puhemies! Tämä tiedusteluvalvontavaltuutetun kertomus vuodelta 21 onkin todella mielenkiintoinen. Kun miettii näitä muita maita, esimerkiksi vaikka Venäjää, niin sillähän on vaikka minkälaista tiedustelua ollut, kun lukee mediasta, kymmeniä, kymmeniä vuosia sitten, ja tosi hyvä, että meilläkin tämmöistä on. Tämä oli mielenkiintoinen todella, kun sitä vähän katselin.

Punkt i protokollet PR 159/2022 rd

Mitenkäs jatkossa on ajateltu: tuntuu, että olisiko ehkä vähemminkin kerrottavaa, vai pitäisikö vähän enemmän olla salaista tietoa, mitä tästäkin voisi jatkossa jättää kertomatta, vai onko tulevaisuudessa niin, että pitäisi olla enemmän tässä tietoja? Mitenkä se tulevaisuus nähdään? Vaikuttaa hirveän tärkeälle — tehdäänkö tätä varmasti myös tulevaisuudessa? Tämä näyttää kyllä sille, että tällaisista varmasti tarvitaan Suomessa. — Kiitos.

Ensimmäinen varapuhemies Antti Rinne: Edustaja Kari, olkaa hyvä.

15.43 Mika Kari sd: Arvoisa herra puhemies! Kiitos edustaja Reijoselle hyvästä kysymyksestä. Tiedustelutoiminta on luonteeltaan luonnollisesti salaista. Siihen liittyvät asiat ovat kansallisen turvallisuuden alla, ja tähän viranomaistehtävään hyvin kiinteästi niin Suomessa kuin maailmalla liittyy asioiden salaisuus. Mutta tietenkin myös salaisia asioita tulee valvoa, ja tätä varten eduskunta viime kaudella päätti perustaa parlamentaarisen valvontaelimen, johon on kattavasti koottu eduskunnan eri puolueet. Ikään kuin tämän tiedustelutoiminnan yläpuolella kulkevat kansalaisten viestintäsalaisuuden suoja ja perus- ja ihmisoikeudet, jotka ovat myös tunnusmerkkejä länsimaisille demokratioille. Maailmasta löytyy maita, joissa viranomaiset eivät niinkään ehkä välitä kansalaisten mielipiteistä saatikka valvonnasta, mutta länsimaisuuteen, tähän oikeusvaltioperiaatteen, kuuluu vahvasti se, että myös tiedusteluviranomaisten toimintaa valvotaan. Suomessa tähän valvontaan osallistuu parlamentaarisen valvonnan lisäksi tiedusteluvalvontavaltuutettu ja muita viranomaisvaltuutettuja, oikeuskansleri, oikeusasiamies ja niin edelleen, sisäiset valvonnat myös mukaan laskettuna.

Mutta olennaista on luonnollisesti se, mitä tiedustelutoiminnasta sitten myös julkisesti keskustellaan. Tähän kysymykseen sanoisin, että tärkeää on, että säilytämme myös parlamentin kiinnostuksen tiedustelutoimintaan, koska ihmisiä se kiinnostaa. Meidän on pakko ja välttämätöntä kuvata myös ulospäin kansalaisillemme sitä, mitä tämä tiedustelutoiminta tarkoittaa, ja taas toisaalta, mitä se ei tarkoita. Suomessa ei suoriteta massavalvontaa eikä jokainen ihminen joudu tiedustelumenetelmien kohteeksi, vaan tiedustelumenetelmät pyritään rajaamaan hyvin tarkkarajaisesti ja kohdennetusti. Se on tärkeää myös resurssien tehokkaan käytön näkökulmasta. Mutta me voimme keskustella tässä salissa muun muassa tiedustelutoiminnan oikeudellisesta asemasta, siitä, millä tavalla ihmiset kokevat tämän tiedustelutoiminnan välttämättömyyden, ja tämä aika kuvaa hyvin sitä, niin kuin omassa puheenvuorossani lopussa totesin, kuinka tärkeän lainsäädännön viime kaudella eduskunta tähän tasavaltaan säati.

Myös perus- ja ihmisoikeuksien toteutuminen: Viestintäsalaisuuden suoja on sellainen keskustelunaihe, joka jokaisessa länsimaassa, jossa tiedustelutoimintaa harjoitetaan, aika ajoin nousee eri yhteyksissä myös keskusteluun. Valitettavasti se nousee myös epäonnistuneessa tiedustelutoiminnassa, vaikkapa joitain vuosikymmeniä tai vuosia sitten olleissa tilanteissa, joissa vaikkapa eri maiden, niitä nyt lukematta, omaan tiedustelutoimintaan on kohdistunut kritiikkiä. Sen takia on tärkeää, että Suomessa tämä tiedustelukulttuuri rakentuu vahvaksi nimenomaan oikeusvaltioperiaatteen näkökulmasta ja kansalaiset voivat antaa meidän viranomaisille täyden tuen siinä, [Puhemies koputtaa] kun viranomaiset pyrkivät suojaamaan kansallista turvallisuutta ja tämän yhteiskunnan vakautta ja koskemattomuutta. — Kiitos.

Riksdagen avslutade debatten.

Punkt i protokollet PR 159/2022 rd

Riksdagen godkände utskottets förslag till ställningstagande med anledning av berättelse B 13/2022 rd. Ärendet slutbehandlat.